

таких інноваційних розробок. Особливим напрямком стимулювання модернізації виробничих потужностей аграрних підприємств вважаємо впровадження для інноваційних необоротних активів прискорених норм амортизації, що дозволить зменшити термін окупності інноваційних інвестицій. Важливу роль у запровадженні інноваційних процесів в аграрному секторі економіки відіграє створення інфраструктури ринку. Передусім це має бути розвиток організаційних форм інтеграції науки і аграрного виробництва. Запропоновані заходи сприятимуть нарощуванню обсягів виробництва та підвищенню рівня конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції вітчизняних підприємств.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бейкер Д. Что нужно культурам, посеянным по технологии «NO-TILL», чтобы стать высокопродуктивными / Д. Бейкер // Самовосстанавливающееся эффективное земледелие на основе системного подхода : сборник докладов VII-й междунар. конф. по почвозащитному земледелию, 23-27 июня 2009 г. : тезисы докл. – Днепропетровск, 2009. – С. 45-48.
2. Білоусько Я. К. Техніко-технологічне забезпечення сільськогосподарства / Я. К. Білоусько // Економіка АПК. – 2009. – № 12. – С. 29-33.
3. Гейць В. М. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України: Інноваційно-технологічний розвиток економіки / В. М. Гейць, В. П. Семиноженко, Б. С. Кваснюк. – К. : Фенікс, 2007. – 564 с.
4. Дорош І. М. Земельна реформа на регіональному рівні (на прикладі Київської області за 1991-2011 рр.) / І. М. Дорош, С. О. Осипчук, М. П. Стецюк, О. С. Дорош – К. : ВІПОЛ, 2011. – 182 с.
5. Коломієць М. В. Ефективність агротехнологій «прямої сівби» в країнах ЄС [Текст] / М. В. Коломієць // Агроекологічний журнал. – 2006. – № 3. – С. 76-85.
6. Кормаков Л. Ф. Техническая оснащенность аграрного производства: тенденции и перспективы [Текст] / Л. Ф. Кормаков, Д. С. Усов // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий. – 2008. – № 4. – С. 25-28.
7. Підлісецький Г. М. Економічні проблеми технічного забезпечення сільського господарства / Г. М. Підлісецький // Економіка України. – 2008. – № 11. – С. 81–87.
8. Точность – 2 сантиметра на поле в 100 га [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://zerno-ua.com/?p=5042>.
9. Чабан В. Г. Інновації як умова підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору / В. Г. Чабан // Економіка АПК. – 2006. – № 7. – С. 68-72.
10. Baker, C. J.; Saxton, K. E.; Ritchie, W. R.; Chamen, W. C. T.; Reicosky, D. C.; Ribeiro F.; Justice, S. E. and Hobbs, P. R. (2006). No-tillage Seeding in Conservation Agriculture. CABI publishers, 350 p.
11. Science and technology center in Ukraine [Electronic resource]. – Available from : <http://www.stcu.int/>. 15:20 18.08.2011.

УДК 338.436:338.43.02

Данкевич Є. М.

*кандидат сільськогосподарських наук
Інституту сільського господарства Полісся
Національної академії аграрних наук України*

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ МІЖГАЛУЗЕВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Визначено стратегічні пріоритети розвитку аграрного сектору економіки та ступінь його інституційного забезпечення. Встановлено економічну причину для підтримки розвитку міжгалузевої інтеграції, яка проявляється в мультиплікативному ефекті, що впливає на інші сектори національної економіки. Обґрунтовано, що розвиток міжгалузевої інтеграції в сільському господарстві – це насамперед створення інститутів, що забезпечують її функціонування. Науково обґрунтовано пропозиції щодо інституційного забезпечення стратегії розвитку міжгалузевої інтеграції.

Ключові слова: міжгалузева інтеграція, ринкова економіка, стратегія, міжгалузеві зв'язки, готова продукція, ефективність.

Данкевич Е. М. ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ СТРАТЕГИИ РАЗВИТИЯ МЕЖОТРАСЛЕВОЙ ИНТЕГРАЦИИ

Определены стратегические приоритеты развития аграрного сектора экономики и степень его институционального обеспечения. Установлены экономические причины для поддержки развития межотраслевой интеграции, которые проявляются в мультипликативном эффекте. Обосновано, что развитие межотраслевой интеграции в сельском хозяйстве – это прежде всего создание институтов, обеспечивающих его функционирование. Научно обоснованы предложения по институциональному обеспечению стратегии развития межотраслевой интеграции.

Ключевые слова: межотраслевая интеграция, рыночная экономика, стратегия, межотраслевые связи, готовая продукция, эффективность.

Dankevych Y. M. INSTITUTIONAL SUPPORT STRATEGY FOR INTEGRATION OF INTERBRANCH

The article defines the strategic priorities of the agricultural sector and its degree of institutional support. We found economic reasons to support the development of inter-sectoral integration, which manifests itself in a multiplier effect that affects other sectors of the national economy. Proved that the development of inter-sectoral integration in agriculture – is, first, the creation of institutions to ensure its functioning. In our study we scientifically grounded proposals for institutional capacity development strategy for inter-sectoral integration.

Keywords: inter-sectoral integration, the market economy, strategy, cross ties, finished products, efficiency.

Постановка проблеми. В сучасних умовах господарювання подальший розвиток аграрного сектору економіки держави потребує змін в галузевій структурі виробництва. За останні роки у сільськогосподарських підприємствах відбувається об'єктивний процес трансформації їх виробничої структури. У галузі рослинництва це проявляється у вирощу-

ванні енергомістких культур, значна частка продукції яких призначається для експорту. У тваринництві спостерігається зменшення кількості поголів'я тварин та виробництва відповідної продукції. Однак при цьому не враховуються негативні фактори, які спричиняють зниження родючості ґрунтів, згубно впливають на навколишнє природне середовище,

зумовлюють занепад важливих галузей сільського господарства, що ускладнює подальший ефективний розвиток аграрного сектору економіки.

Несприятливі процеси у сільськогосподарському виробництві негативно впливають і на галузь переробної промисловості. Демонтовано значну кількість комбікормових, цукрових, льонопереробних, крохмальних, спиртових та інших заводів. Працевдатне населення втратило роботу, а державний бюджет – кошти на утримання соціально-побутової сфери та розвиток сільських територій. Наразі важливим є відновлення втрачених взаємозв'язків між товаровиробниками і переробними підприємствами за рахунок збалансування виробничих пропорцій. Ефективним напрямом вирішення зазначеного завдання є розвиток міжгалузевої інтеграції в аграрному секторі економіки.

Розвиток міжгалузевої інтеграції у сільському господарстві – це насамперед створення інститутів, що забезпечують її функціонування. Аграрна економіка України відрізняється від провідних країн і тим, що у ній відсутні або тільки починають формуватися інститути, які опосередковують взаємовідносини між суб'єктами господарювання [6]. Формування ефективної системи інститутів, які базуються на ринкових принципах є складним і тривалим процесом, що вимагає активного державного втручання. Нині постає потреба у науковому аналізі розвитку інституцій і функцій держави, спрямованих на підвищення ефективності національної економіки і, зокрема, аграрного сектору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняна інституціональна парадигма формується під впливом фундаментальних і прикладних досліджень вітчизняних та закордонних вчених: В. Андрійчука, О. Іншакова, П. Макаренко, В. Рябоконея, М. Костриці, О. Мороза, П. Саблука, А. Ткача, М. Туган-Барановського, О. Уільямсона, О. Шпичака, М. Хвесика та ін. У своїх працях вони обґрунтовують теоретико-методологічні засади формування галузевих пропорцій, інституціональні аспекти їх функціонування в аграрній економіці. Відзначаючи цінність результатів досліджень науковців, необхідно відмітити, що не всі теоретичні розробки знаходять застосування на практиці, про що свідчить сучасний стан розвитку сільськогосподарського виробництва.

Постановка завдання. Метою статті є визначення векторів інституційного забезпечення стратегії розвитку міжгалузевої інтеграції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Україна відноситься до країн світу, де потенціал аграрного ринку, враховуючи наявні ресурсні можливості, використовується не в повній мірі для розв'язання ряду економічних, соціальних та екологічних питань. Стратегія розвитку і регулювання аграрного ринку України повинна бути зорієнтована на гарантування продовольчої безпеки держави та забезпечення експортної експансії на світовому аграрному ринку. Для досягнення запропонованих орієнтирів необхідно змінити підходи до організації аграрного виробництва.

У вітчизняному агропромисловому виробництві в останні роки склалася ситуація, за якої переробні підприємства мають труднощі з сировинним забезпеченням. Це зумовлено, насамперед, досить високим рівнем зосередження виробництва сільськогосподарської продукції, зокрема овочівництва та тваринництва, в особистих селянських господарствах населення. Аграрні підприємства значно змінили господарську структуру, віддавши перевагу високо-

рентабельним видам продукції та галузям, що забезпечують швидке отримання прибутків [8]. В цих умовах виникає необхідність вивчення можливостей створення інтегрованого виробництва для відновлення збалансованого виробництва.

Сільське господарство тісно пов'язане з промисловістю, торгівлею та іншими галузями економіки. Однак з ряду суб'єктивних та об'єктивних причин, ці зв'язки порушено та мають, переважно, випадковий, стихійний характер. Така відособленість в умовах ринкової економіки уповільнює розвиток сільськогосподарського виробництва, знижує конкурентоспроможність вітчизняних товаровиробників [10]. Об'єктивно складається необхідність поглиблення інтеграційних процесів, формування цілісної господарської системи, найбільш адаптованої до умов ринкового середовища та з урахуванням мотивів учасників інтегрованого об'єднання (табл. 1).

Для подальшого розвитку інтеграційних процесів постає необхідність розробки відповідної стратегії. Стратегію можна розглядати як довгостроковий, послідовний, конструктивний, раціональний, підкріплений ідеологією, стійкий до невизначеності умов середовища план, який супроводжується постійним аналізом та моніторингом в процесі реалізації та спрямований з певною метою на досягнення успіху в кінцевому результаті. Стратегія розвитку міжгалузевої інтеграції – це комплексний план, спрямований на досягнення довготермінової мети, що включає напрями, завдання та пріоритети економічного розвитку інтегрованого формування і комплекс відповідних заходів, дій та рішень з метою забезпечення збалансування галузевих пропорцій та створення замкнутого циклу виробництва продукції.

Таблиця 1

Основні мотиви і потреби ініціаторів інтеграційних процесів

Учасник	Мета інтеграції
Сільськогосподарські товаровиробники	диверсифікація діяльності; кількісне та якісне покращення активів; підвищення конкурентоспроможності продукції
Зовнішні інвестори	ефективне використання фінансових ресурсів; перерозподіл земельних ресурсів; збільшення інвестиційної привабливості агробізнесу; залучення державних кредитних ресурсів
Держава	створення структур, що мають високий потенціал до саморозвитку; використовують ефективні технології для виробництва конкурентного продукту; скорочення державних вкладень у розвиток аграрного сектора; забезпечення населення вітчизняними продуктами харчування

Джерело: власні дослідження.

Реалізація даної стратегії сприятиме вирішенню системних проблем економічного, екологічного та соціального спрямування. Її метою є розвиток сільського господарства як високоефективної конкурентоспроможної на внутрішньому і зовнішньому ринках галузі економіки, що забезпечує продовольчу безпеку держави, виробництво високоякісної сільськогосподарської продукції в обсягах, достатніх для задоволення потреб населення і переробних галузей та надійну економічну основу соціально-економічно-

го розвитку сільських територій. Однак для реалізації позначених стратегічних орієнтирів необхідно вирішити ряд проблемних питань.

Проведений аналіз розвитку аграрного сектору економіки показав, що нарощування валового виробництва продукції у сільськогосподарських підприємствах відбувається в основному за рахунок енергомістких культур, таких, як: кукурудза на зерно, соя, сояшник, ріпак. Проте перенасичення у структурі посівних площ цих культур понад науково обґрунтованої норми призводить до порушення ведення сівозміни і як наслідок – зниження родючості ґрунтів. Наразі у структурі експорту сільськогосподарської продукції високою є частка зерна, що досягла 41,8% у 2012 р. Крім того, за 2009-2012 рр. суттєво зріс експорт сояшнику та ріпаку. Зернові та олійні культури у сумі складають 70% всього експорту агропродовольчої продукції, що ставить країну у залежність від розвитку кон'юнктурної ситуації на зовнішніх аграрних ринках. Суттєві проблеми є наразі в галузі тваринництва та переробній промисловості, що стримує розвиток міжгалузевої інтеграції.

Результати дослідження показують, що ряд інвестиційних компаній, повністю чи частково, у перший рік своєї діяльності не розпочали виробничу діяльність на орендованих землях. Характерним для них є порушення нормативів структури посівних площ. Серед товаровиробників набув широкого розповсюдження вахтовий метод господарської діяльності. Значна частина інвесторів, створюючи структурні підрозділи на базі сільськогосподарських підприємств, сплачують податки у бюджеті територіальної громади за місцем своєї державної реєстрації, що призводить до скорочення надходжень у місцеві бюджети.

Існуючі проблеми диспропорцій виробництва носять не особистісний характер окремого господарства, а галузевий та загальнодержавний, вплив якого почав позначатися на усіх сферах економіки й суспільного життя і продовольчій безпеці регіонів та загалом країни. Структурні зміни у сільському господарстві необхідно розглядати системно, аналізуючи всі сфери, на які впливає аграрний сектор економіки. Сучасне виробництво у своїй більшості спрямова-

не на отримання прибутків, при цьому збільшується антропогенне навантаження на довкілля, відбувається занепад соціальної інфраструктури та сільських територій.

У результаті аналізу наслідків структурних перетворень у сільському господарстві, відмічено декілька аспектів галузевих диспропорцій: технологічний – недотримання науково обґрунтованих норм ведення господарства, втрата міжгалузевих взаємозв'язків; екологічний – підвищення антропогенного навантаження на навколишнє середовище, зниження родючості ґрунтів; організаційний – сезонність виробництва, вахтовий метод господарської діяльності (рис. 1). Отже, галузеві пропорції аграрного сектору економіки не є збалансованими та потребують розробки організаційно-економічного механізму оптимізації.

Структурні зміни у галузях проявляються у підприємствах всіх регіонів України незалежно від зональних особливостей та специфіки територій. Якщо і надалі продовжуватимуться тенденції, що наразі спостерігаються у сільському господарстві, то із нинішніх сіл залишаться тільки ті, які будуть центрами переробки сільськогосподарської продукції. Дані трансформації можуть негативно позначитися на розвитку всього суспільства та самобутності українського народу.

Враховуючи наявний стан розвитку аграрного сектору економіки, актуальним завданням є оптимізація галузевих пропорцій, яку необхідно здійснювати з урахуванням тісного взаємозв'язку між рослинницькими і тваринницькими підгалуззями та підприємствами з переробки продукції. Особливо важливим є налагодження кормовиробництва та переробки фуражного зерна, що забезпечує розвиток тваринництва при інтегрованому виробництві.

Проведені дослідження особливостей аграрних реформ у розвинутих країнах світу показали, що розвиток міжгалузевої інтеграції в сільському господарстві – це насамперед створення інститутів, що забезпечують її функціонування [11]. Аграрна економіка України відрізняється від провідних країн і тим, що в ній відсутні або тільки починають формуватися інститути, які опосередковують взаємовідносини між суб'єктами господарювання. Формування ефективної системи інститутів, які базуються на ринкових принципах є складним і тривалим процесом, що вимагає активного державного втручання [9]. Нині постає потреба у науковому аналізі розвитку інституцій і функцій держави, спрямованих на підвищення ефективності національної економіки й, зокрема, аграрного сектору.

У контексті даного дослідження під «інституціями» слід розуміти закони, правила, звичаї, норми, а під «інститутами» – організації, тобто державні органи, політичні партії, профспілки тощо. Перші – це норми, які визначають спосіб «гри», другі – організації, межі компетенції яких – формування стратегії. Під інститутами варто розуміти створені обмежувальні рамки, які організовують відносини між людьми. Інститути виступають «правилами гри», що передбачають формальні та неформальні норми й санкції, і тим самим стимулюють прояв до певної поведінки [5].

В сучасних умовах господарювання державного втручання потребують такі негативні прояви господарської діяльності, як використання монокультури, недотри-

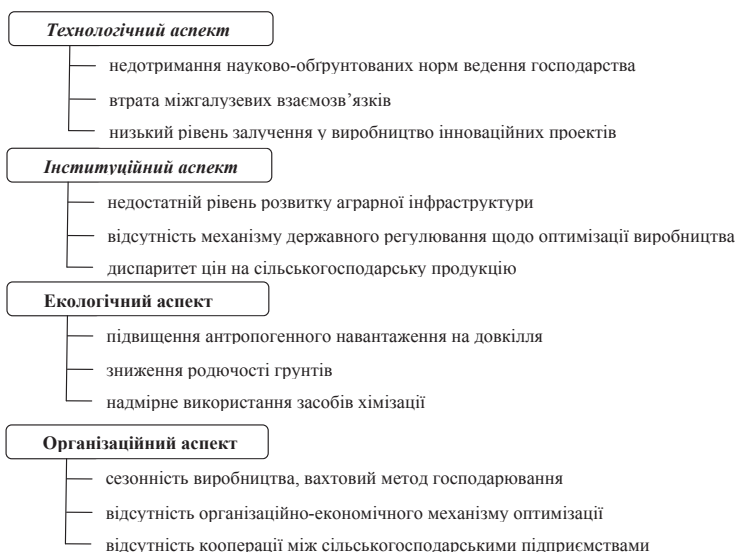


Рис. 1. Проблемні аспекти формування оптимальних галузевих пропорцій в аграрному секторі

Джерело: власні дослідження

Таблиця 2

**Основні заходи формування й розвитку інститутів
для оптимізації галузевих співвідношень інтегрованих сільськогосподарських підприємств**

Назва інституції	Інститути	Функції
Державна підтримка і регулювання	Міністерство аграрної політики та продовольства України і його регіональні управління та підрозділи	Реалізація державної політики у частині регулювання і розбудови аграрного ринку; закупівля продукції у стабілізаційний фонд; регулювання цін; стабілізація попиту і пропозиції; надання дотацій; дослідження та прогнозування кон'юнктури аграрного ринку
Інфраструктурне забезпечення аграрного ринку	Товарні біржі, дорадча служба, консалтингові фірми, ярмарки, оптові ринки	Організація торгівлі; формування попиту і пропозиції; встановлення ціни
Землекористування і землеволодіння	Державний земельний кадастр, іпотечний банк	Створення умов для оренди; забезпечення власності на землю; іпотека землі
Науково-дослідне забезпечення	Науково-дослідні організації	Наукове забезпечення сільськогосподарського виробництва

Джерело: власні дослідження

мання сівозмін, надмірне антропогенне навантаження, порушення науково обґрунтованих принципів ведення виробничої діяльності [3]. Без своєчасного втручання перелічені тенденції можуть мати негативні наслідки для сільських територій та самобутності українського селянства. Вітчизняний аграрний сектор потребує удосконалення інституційного забезпечення в багатьох напрямках, а саме: землекористуванні, власності, державного регулювання та інфраструктури (табл. 2).

Зростаюче значення інституціонального середовища дає можливість визначити останнє як важливий нематеріальний фактор розвитку економіки і суспільства загалом, який створює необхідні умови трансформації та розвитку аграрного сектора. Ефективність інститутів забезпечується лише при умові конструктивного підходу до функціонування приватної власності; налагодження взаємодії бізнесу, держави й суспільства в механізмі регулювання; підвищення якості правових інститутів; забезпечення високого рівня людського капіталу, створення інноваційної економіки.

Висновки з проведеного дослідження. Налагодження ефективного інституційного механізму має привести до регулювання змін ринкового середовища. Якщо інституційна структура вибудовується, спираючись на базові інституції, поступово нарощуючи й ускладнюючи свою архітектуру і модифікуючи саму основу, то вітчизняні підприємства матимуть значні переваги. Порушення меж інституційної еластичності окремих підсистем призводить до інституційних зламів. Саме тому застосування системного підходу до формування інституційного механізму є необхідною умовою успішної інституціоналізації економічних процесів. Таке регулювання є надзви-

чайно важливим за сучасних методів господарювання в аграрній сфері, де простежується значний галузевий дисбаланс.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Артьомова Т. Інституційні пастки ринкової трансформації: уроки для України / Т. Артьомова // Економіка України. – 2011. – № 12. – С. 36-45.
2. Воробьев Е.М. Влияние неформальных экономических институтов на конкурентоспособность национальной экономики / Е.М. Воробьев, М.В. Соболева // Бизнес-информ. – 2008. – № 5. – С. 20-22.
3. Гусак О.М. Методологія дослідження процесу реформування багатоукладної аграрної економіки на засадах інституційного аналізу / О.М. Гусак // Агроінком. – 2012. – № 10-12. – С. 98-102.
4. Економіка підприємства : навч. посіб. / Г. В. Черевко, Ф. В. Горбонос, Г. Б. Іваницька. – Львів : Априорі, 2004. – 384 с.
5. Канцуров О. Інституціоналізм як теоретико-методологічні засади сучасних реформ / О. Канцуров // Економіка України. – 2011. – № 5. – С. 15-22.
6. Костиця М.М. Розвиток підприємництва як інституційний чинник підвищення національної конкурентоспроможності / М.М. Костиця // Вісник ЖДТУ. – 2011. – № 2(56). – С. 48-51.
7. Личко К. П. Прогнозирование и планирование агропромышленного комплекса / К. П. Личко. – М. : Гардарики, 1999. – 161 с.
8. Милько І. П. Теоретичні основи формування міжгалузевих зв'язків у рекреаційному комплексі / І. П. Милько // Економічні науки. Серія «Економічна теорія та економічна історія». Збірник наукових праць. ЛНТУ. – Випуск 6(23). – Ч. 2. – Луцьк, 2009.
9. Мороз О.О. Інституціональна система аграрної економіки України / О.О. Мороз. – Вінниця : УНІВЕРСУМ – Вінниця, 2006. – 438 с.
10. Петришина Н. С. Агропромисловий комплекс України: проблеми та перспективи розвитку / Н. С. Петришина, І. А. Васильчик // Наука й економіка. – 2011. – № 2(22). – С. 109-114.
11. Ткач А.А. Інституціональна економіка. Нова інституційна економічна теорія : навч. посібник / А.А. Ткач – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 304 с.